

КУШНІРУК Т.М.,

к.с-г.н., доцент

ЯСІНЕЦЬКА І.А.,

д.е.н., професор

ДОДУРИЧ В.В.,

асистент

кафедра садово-паркового господарства, геодезії та землеустрою

Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

м. Кам'янець-Подільський

КОНЦЕНТРАЦІЯ ЕКОЛОГІЧНО ЧИСТИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ: ПЕРЕДУМОВИ ТА НАСЛІДКИ, ВИМОГИ, НАЦІОНАЛЬНІ ТА СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ

Завдання відтворення земель сільськогосподарського призначення, застосування ефективних систем землеробства з огляду на фактичне погіршення їх стану не втрачає актуальності. Це відповідає основним напрямкам співробітництва в галузі охорони навколишнього середовища між Україною та ЄС, зокрема запобіганню погіршення стану довкілля, захисту здоров'я людей, раціональному використанню природних ресурсів, забезпеченню умов якісного управління в сфері навколишнього середовища та започаткуванню їхнього впровадження. Українські землі деградують внаслідок всіх можливих негативних процесів, якими з часом супроводжується використання сільськогосподарських земель, а саме – втрати гумусу і поживних речовин, висушування (дезертифікації) і перезволоження (заболочування), засолення та закислення, забруднення скидами, викидами, відходами, хімічними засобами захисту рослин, ерозійними пошкодженнями. Розораність земель сільськогосподарського призначення та екстенсивний спосіб господарювання із використанням хімічних добрив, викликають порушення й гальмування відновлювальних процесів у ґрунтах. У нинішній час знайти абсолютно «чисті» території в межах держави дуже проблематично. Нажаль існують не тільки «місцеві» джерела забруднення, але і транскордонне перенесення поліутантів, які, крім ґрунту, забруднюють також й інші природні компоненти.

В результаті не врахування вимог до збереження природного стану ґрунтів, екологічні порушення привели до розбалансування відношення площі орних земель, природних пасовищ, лісових і водних ресурсів, і як наслідок – появи інтенсивного розвитку ерозії, ущільнення орних земель, зниження їх родючості, послаблення стабільності природних ландшафтів.

За офіційними даними сільськогосподарські землі в Україні займають 42,7 млн. гектарів, або 70,8% загального земельного фонду країни. В їх структурі 68,8% сільськогосподарських угідь. З них 53,9 % припадає на ріллю; 9,0% складають пасовища; 4% – сіножаті; 1,5 % – багаторічні насадження; 0,4 % – перелоги. Найвища частка орних земель – у степових районах (70-80%) і лісостеповій зоні. Особливістю структури сільськогосподарських угідь України є загальна висока питома вага розораних земель - для господарського використання залучено понад 92 відсотки території. Порушення цілісності масивів земель створило ще одну проблему – окремого використання земельних ділянок, розташованих посеред масиву, що створює суттєві незручності у проході сільськогосподарської техніки для використання інших ділянок масиву, у тому числі суттєво ускладнює зрощення земель, які потребують цього. Зазвичай не всі власники земельних ділянок масиву погоджуються на передачу їх в оренду одному орендарю. В результаті, площі, які орендовані однією особою, не створюють замкненого контуру, а містять вкраплені земельні ділянки інших землевласників (землекористувачів). Для проведення ефективних меліоративних заходів необхідні системи, які займають значну площу, а витрати на будівництво таких систем та використання їх для окремих вкраплених ділянок є дуже суттєвими. Крім цього таке використання земель передбачає зловживання з боку недобросовісного землевласника або землекористувача, земельна ділянка якого розташована посеред масиву. Значні проблеми це викликає у відображенні відомостей про земельні ділянки масиву в Державному земельному кадастрі.

Орні землі європейських країн займають 30-32% загальної площі суходолу, розораність земель в нашій країні становить 53,8% завдяки скороченню площ лісів, сіножатей і пасовищ. Як результат відбуваються зміни в місцевому кліматі, утворенні підземних вод, зменшується зволоженість та підвищується сухість в екосистемах, виникають вітрова і водна ерозії. Відповідні процеси викликають проблеми в утворенні органічної речовини ґрунтів, їх деградацію та падіння продуктивності. Найявні негативні тенденції перешкоджають сталому розвитку агросистем, який є однією з ключових ланок екологічної та продовольчої безпеки країни. Раціональне екологічно безпечне землекористування вимагає проведення заходів, виконання яких слугуватиме підтримці проведення землевпорядкування сільських територій, формуванню цілісних земельних масивів і екологічно безпечного землевпорядкування та скороченню процесів, що негативно впливають на якість земель. Використання прийомів нульової обробки ґрунту при формуванні екологічно безпечних земельних масивів дозволить усунути розораність та скорегувати дисбаланс співвідношення площ ріллі, луків, лісів, водоймищ, який призводить до втрати стійкості ландшафтів.

Ведення екологічно безпечного сільського господарства призводить до значного збільшення числа корисних комах, які знищують шкідників і підвищують урожайність сільськогосподарських культур. Органічні пасовища вміщують існування більших запасів гною, ніж звичайні пасовища, оскільки вони не забруднені хімічними ветеринарними препаратами. Дослідження з Норвегії показують значне зниження шкідників в органічних ґрунтах, ніж в звичайних, через наявність багатогрибової флори. В результаті формування екологічно чистих земельних масивів можна спостерігати більш різноманітний рослинний і тваринний світ, більш активне життя ґрунту.

Концентрація екологічно чистих масивів та додержання і удосконалення заходів з охорони таких територій, дозволяє розвивати не тільки галузь органічного сільськогосподарського виробництва як преміум-сегмент, а й розширювати території екологічно чистих сільськогосподарських земель, що є основою як для екологічно чистого виробництва так і природоохоронним базисом для всієї екосистеми.

Наслідком концентрації земель з особливими характеристиками стане злиття розділених земельних ділянок в єдиний земельний екологічно чистий масив чи масив, що придатний до переведення до такого стану й обмежений обов'язковим сервітутом від негативного впливу з сусідніх територій. Застосування інноваційної сільськогосподарської техніки на цілісних сформованих масивах підвищує ефективність сільськогосподарського сектора. Крім того, збільшення масштабів екологічно чистих земель, що й передбачає концентрація, окрім їх угруповання дозволяє збільшувати розміри екологічної агроєкосистеми, що включає до своєї складової рослин, тварин, гриби і мікроорганізми. Поширення екологічно безпечних біотичних компонентів дає імпульс до їх природної життєдіяльності, розвитку й розповсюдженню по всій території країни. Таким чином, метою концентрації екологічно чистих земель є формування цілісних масивів земель зі схожими екологічними характеристиками, збільшення їх масштабів для раціоналізації використання, планування, організації земельних масивів, підвищення їх якісного стану та стану екосистеми взагалі.

Концентрація земель може проводитися при наявності чітко визначених меж земельних ділянок, що підлягають об'єднанню та подальшому розширенню; документів на земельні ділянки, зокрема паспортів земель та сертифікатів якості; узгодженості інтересів всіх учасників; кваліфікаційних спеціалістів з проведення заходів щодо концентрації земель. Землекористування повинні обов'язково бути упорядкованими, що пройшли усунення недоліків та ліквідацію забруднення, включати вже оптимізовану структуру земельних угідь.